

Opieka postpenitencyjarna- zajęcia nr 3

rok akademicki 2020/2021

Aleksandra Polak-Kruszyk

Uniwersytet
Wrocławski

Wydział Prawa,
Administracji i Ekonomii

KATEDRA PRAWA KARNEGO WYKONAWCZEGO

Geneza i rozwój pomocy postpenitencjarnej

Krótką historia pomocy postpenitencjarnej

- ▶ W działalności dobroczynnej przez długi czas pomijano byłych więźniów. Początki pomocy postpenitencjarnej można umiejscowić w XVIII w. kiedy w USA założono stowarzyszenie pomocy więźniom.
- ▶ W XIX w. podobne stowarzyszenia zaczęły powstawać w Europie i Polsce. W 1909 w Warszawie utworzono "Patronat Opieki nad Więźniami", który zajmował się przede wszystkim pomocą zwalnianym z zakładów karnych.
- ▶ W okresie międzywojennym w niektórych więzieniach funkcjonowały komitety więzienne, współdziałające z opieką społeczną i Patronatem. Zwalnianym, których nie było stać na zakup odzieży, wydawano ją z zasobów więzienia.

Geneza i rozwój pomocy postpenitencjarnej

Krótką historia pomocy postpenitencjarnej

- ▶ W 1956 więziennictwo przeszło z resortu spraw wewnętrznych do resortu sprawiedliwości. W nowych uregulowaniach zaakcentowano obowiązek udzielania byłym więźniom i ich rodzinom wsparcia przez pomoc społeczną. W 1959 utworzono działy penitencjarne i stanowisko referenta socjalnego zajmującego się pomocą postpenitencjarną. Powstał fundusz samopomocy więźniów, do dziś nie mający odpowiednika w innym kraju.
- ▶ W roku 1969 Prezes Rady Ministrów powołał organ doradczy przy Ministrze Sprawiedliwości - Radę ds. Pomocy Postpenitencjarnej, w której skład weszli przedstawiciele organów i organizacji społecznych zajmujących się taką pomocą.
- ▶ W uchwalonym w tym samym roku kodeksie karnym wykonawczym poświęcono jeden rozdział pomocy postpenitencjarnej, która miała polegać na ułatwianiu zdobywania pracy, zapewnianiu, w razie potrzeby, mieszkania i gromadzeniu funduszu (potrącano 5% z dochodów skazanych) na zapobieganie przestępczości i pomoc postpenitencjarną.

Geneza i rozwój pomocy postpenitencjarnej

Krótką historia pomocy postpenitencjarnej

- ▶ Rozporządzenie prezesa RM z 29 maja 1974 określiło warunki otrzymania pomocy postpenitencjarnej - nie mogli jej otrzymać więźniowie nieprzestrzegający porządku prawnego czy niewypełniający nałożonych obowiązków, a podstawową przesłanką jej otrzymania była zła sytuacja majątkowa i rodzinna.
- ▶ Określono formy pomocy (pomoc w otrzymaniu dowodu tożsamości, pracy i zakwaterowania, odzieży, biletów i żywności na przejazd) i zobowiązano wychowawcę do rozmowy ze skazanym przed zwolnieniem.

Geneza i rozwój pomocy postpenitencjarnej

Krótką historia pomocy postpenitencjarnej

- ▶ Kodeks karny z 1969 r. wprowadził dwie szczególne instytucje służące oddziaływaniom postpenitencjarnym – nadzór ochronny i ośrodek przystosowania społecznego.
- ▶ Celem ich stosowania był dodatkowy wpływ resocjalizacyjny – po odbyciu kary przez wielokrotnego przestępcę – po to, aby ułatwić mu przejście do normalnego życia na wolności.
- ▶ Nadzór ochronny był sprawowany przez kuratora sądowego i stanowił formę ograniczenia wolności oraz szczególnej kontroli wobec recydywisty.
- ▶ Ośrodek przystosowania społecznego był specjalnym zakładem o rozluźnionym reżimie, połączonym z obowiązkiem pracy, za którą recydywista otrzymywał pełne wynagrodzenie. Jednak w opinii doktryny taki ośrodek przypominał raczej karę niż rodzaj pomocy postpenitencjarnej. Przedstawione instytucje nie sprawdziły się w praktyce, z tego względu w 1990 r. zostały zniesione

Geneza i rozwój pomocy postpenitencjarnej

Krótką historia pomocy postpenitencjarnej

- ▶ Na gruncie aktualnie obowiązującego prawa polskiego cele pomocy dla osób opuszczających zakłady karne są takie same, jak w innych krajach – ułatwienie readaptacji społecznej, zwłaszcza po okresie długotrwałego pozbawienia wolności

Prawno – organizacyjne rozwiązania związane z udzielaniem pomocy postpenitencjarnej

Urzędy pracy

- ▶ Określone zadania w zakresie pomocy postpenitencjarnej ma urząd pracy pomagający osobom bezrobotnym i poszukującym pracy, w tym osobom opuszczającym zakład karny, w znalezieniu zatrudnienia. Realizacji tego celu służy organizowanie poradnictwa zawodowego, pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy, inicjowanie, organizowanie i finansowanie szkoleń i stażu oraz przyznawanie i wypłacanie stypendiów.
- ▶ Zarówno powiatowe, jak i wojewódzkie urzędy pracy oferują pomoc w uzyskaniu nowych kwalifikacji, w przygotowaniu do wejścia na rynek pracy poprzez indywidualne rozmowy doradcze z doradcą zawodowym, kontakt z pośrednikiem pracy, udział w zajęciach aktywizacyjnych i programach unijnych, udział w warsztatach i spotkaniach grupowych
- ▶ Na urządzie pracy spoczywa też obowiązek dofinansowania dodatkowych miejsc pracy, przyznawanie i wypłacanie zasiłków oraz innych świadczeń z tytułu bezrobocia.

Prawno – organizacyjne rozwiązania związane z udzielaniem pomocy postpenitencjarnej

Urzędy pracy

- ▶ Po zwolnieniu z placówki penitencjarnej możliwe jest również otrzymanie zasiłku dla bezrobotnych, jednak warunkiem jego otrzymania jest spełnienie określonych wymogów:

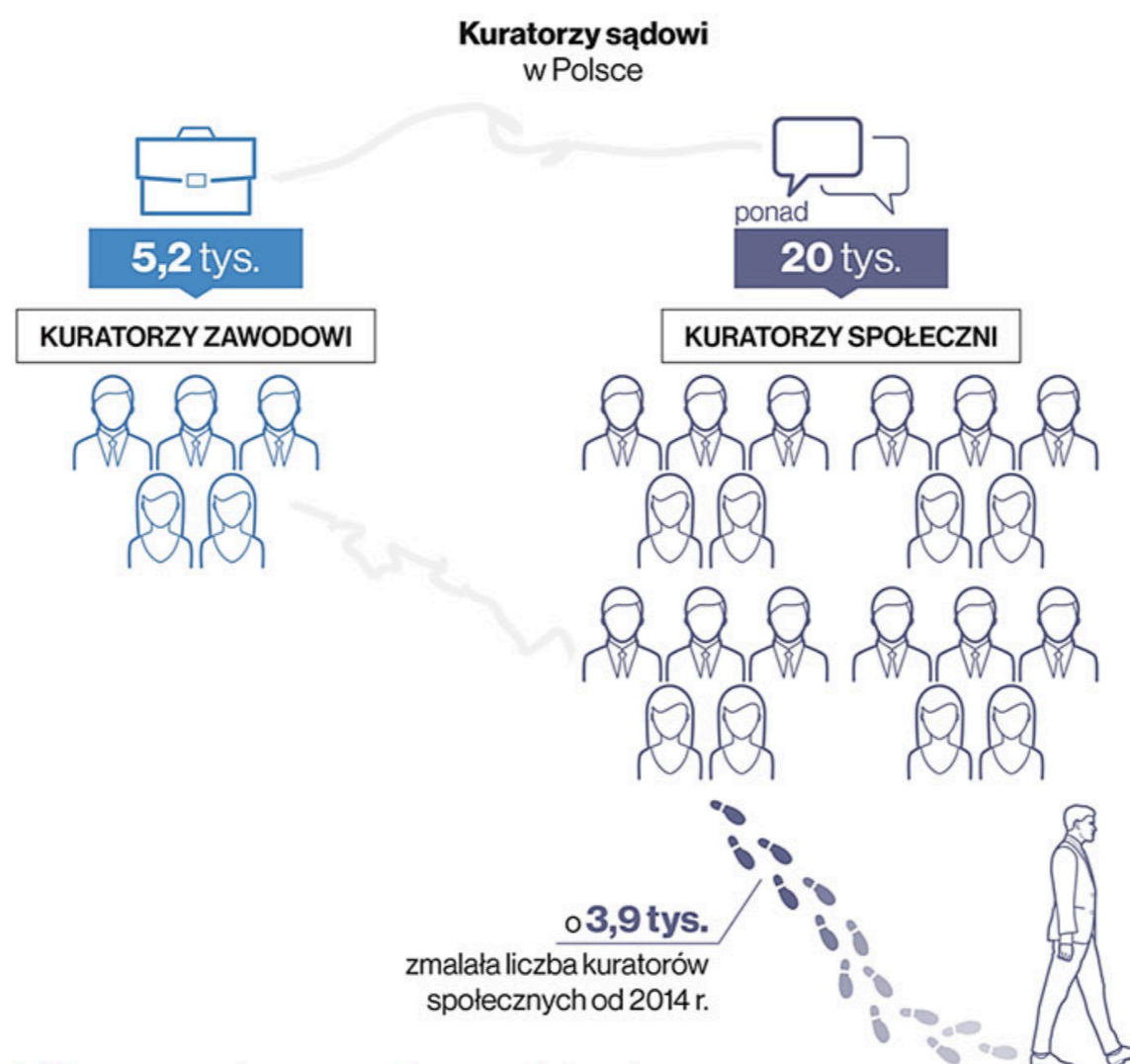
- zatrudnienie przez 365 dni w okresie 18 miesięcy poprzedzających osadzenie i osiągnięcie w tym czasie wynagrodzenia w kwocie co najmniej minimalnego wynagrodzenia za pracę (dotyczy to także umowy zlecenia),

- brak ofert w urzędzie pracy,

- rejestracja w urzędzie pracy w ciągu 30 dni od zwolnienia z zakładu karnego

Zadania kuratorów

- Realizują oni określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu
- Udzielają pomocy w readaptacji społecznej skazanego

Prawno – organizacyjne rozwiązania związane z udzielaniem pomocy postpenitencjarnej

Kuratorzy sądowi

- ▶ Jeżeli osoba opuszczająca jednostkę penitencjarną znajduje się pod opieką kuratora, ma także zapewnione wsparcie informacyjno-doradcze, co najczęściej dotyczy osób pozbawionych rodziny, miejsca zamieszkania i pracy.
- ▶ Kuratorzy sądowi sprawują nadzór nad funkcjonowaniem w warunkach wolnościowych osób opuszczających zakłady karne w trybie przedterminowego warunkowego zwolnienia – chodzi tu o osoby, którym sąd zawiesił wykonywanie reszty kary pozbawienia wolności oraz wyznaczył okres próby, a także nałożył zakres obowiązków do spełnienia (np. powstrzymanie się od nadużywania alkoholu czy innych środków odurzających, poddanie się leczeniu odwykowemu, podjęcie pracy, zaprzestanie kontaktów z określonym środowiskiem, utrzymywanie kontaktów z instytucjami i organizacjami, których pomoc w zakresie resocjalizacji i readaptacji jest niezbędna).
- ▶ Kuratorzy sprawują również nadzór nad wykonywaniem kar zawieszonych, wykonywaniem kary ograniczenia wolności oraz nad wykonywaniem pracy społecznie użytecznej.

Prawno – organizacyjne rozwiązania związane z udzielaniem pomocy postpenitencjarnej

Kuratorzy sądowi

Po nawiązaniu kontaktu z osobą oddaną pod dozór kurator sądowy ma do wykonania cały szereg istotnych zadań:

- ▶ opracowanie diagnozy środowiskowej i planu pracy, uwzględniającego zakres niezbędnej pomocy dla dozorowanego,
- ▶ określenie spektrum zagrożeń funkcjonowania dozorowanego w warunkach wolnościowych,
- ▶ składanie wniosków o nałożenie na dozorowanego dodatkowych obowiązków lub o zwolnienie od dotychczas nałożonych,
- ▶ składanie wniosków o udzielenie warunkowego przedterminowego zwolnienia, zmiany okresu próby, odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia, zarządzenie wykonania kary (art. 173 § 2 KKW)

Prawno – organizacyjne rozwiązania związane z udzielaniem pomocy postpenitencjarnej

Kuratorzy sądowi

- ▶ Kurator sądowy zapoznaje się z aktami sprawy podopiecznego, poznaje jego potrzeby poprzez dokonanie analizy sytuacji rodzinnej i środowiskowej, poucza podopiecznego o jego prawach oraz obowiązkach.
- ▶ Bardzo ważne jest przygotowanie przez kuratora sądowego środowiska rodzinnego oraz społecznego do powrotu skazanego. Wiąże się z tym rozpoznanie potrzeb skazanego oraz jego najbliższej rodziny. Kurator przygotowuje podopiecznego do samodzielnego radzenia sobie z zaistniałymi trudnościami rodzinnymi.

Prawno – organizacyjne rozwiązania związane z udzielaniem pomocy postpenitencjarnej

Kuratorzy sądowi

- ▶ Współdziała ze skazanym, jak również z administracją zakładu karnego, organami administracji rządowej, samorządu terytorialnego, fundacjami, organizacjami, instytucjami, których celem działania jest pomoc w społecznej readaptacji skazanych.
- ▶ Oprócz zawodowych kuratorów sądowych w działania z zakresu pomocy postpenitencjarnej zaangażowani są także kuratorzy społeczni, których zadaniem jest przede wszystkim odwiedzanie podopiecznego w jego miejscu zamieszkania lub pobytu, utrzymywanie kontaktów z jego rodziną, współdziałanie z różnymi fundacjami, stowarzyszeniami w celu polepszenia warunków mieszkaniowych, zdrowotnych, udzielenia wsparcia, pomocy w znalezieniu pracy, podniesieniu kwalifikacji, przeprowadzanie wywiadów środowiskowych i zbieranie niezbędnych informacji, a w razie potrzeby podejmowanie także innych czynności.

Pomoc społeczna

Istotnym ogniwem w całym systemie pomocy postpenitencjarnej są ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie.

- ▶ Jeszcze podczas odbywania kary pozbawienia wolności skazany może złożyć wniosek o objęcie jego rodziny pracą socjalną.
- ▶ W okresie przygotowania do opuszczenia zakładu karnego skazani najczęściej kontaktują się z pracownikiem socjalnym w sprawach porad rodzinnych.
- ▶ Bezpośrednio po zwolnieniu przysługuje im natomiast prawo do innych świadczeń, które udzielane są po przeprowadzeniu wywiadu środowiskowego, stosownie do istniejącej sytuacji ekonomicznej i rodzinnej oraz możliwości ośrodka
- ▶ Na poziomie powiatów: pomoc realizowana przez powiatowe centra pomocy rodzinie oraz na poziomie gmin przez gminne i miejskie ośrodki pomocy społecznej.

Pomoc społeczna

Pomoc obejmuje w szczególności:

- ▶ świadczenia pieniężne (zasilek stały, okresowy, celowy, specjalny zasilek celowy),
- ▶ świadczenia rzeczowe (bilet kredytowy, posiłek, odzież, udzielenie schronienia, usługi opiekuńcze, interwencja kryzysowa, poradnictwo specjalistyczne),
- ▶ pomoc w uzyskaniu i pokrycie kosztów związanych z uzyskaniem dowodu osobistego lub innych niezbędnych dokumentów,
- ▶ pomoc w odtworzeniu lub zebraniu świadectw pracy, świadectw szkolnych, zaświadczeń o odbytych kursach, w razie problemów rodzinnych pomoc w nawiązaniu kontaktów poprzez ośrodki mediacyjne,
- ▶ pomoc w otrzymaniu lokalu mieszkalnego lub wyjaśnienie sytuacji mieszkaniowej,
- ▶ pomoc w rozwiązaniu problemów rodzinnych poprzez uzyskanie wsparcia ze strony instytucji i stowarzyszeń zajmujących się pomocą społeczną.

Pomoc społeczna

- ▶ Osoby opuszczające zakład penitencjarny mają najczęściej trudności ze znalezieniem miejsca zamieszkania, a przecież potrzeba zamieszkania lub schronienia jest jedną z elementarnych potrzeb każdego człowieka – udzielenie schronienia zaliczane jest do świadczeń pierwszej potrzeby.
- ▶ Potrzebę zapewnienia schronienia realizują ośrodki pomocy społecznej, a udzielanie schronienia polega na przyznaniu tymczasowego miejsca w noclegowni, schronisku, ośrodku dla bezdomnych albo w innym miejscu do tego wyznaczonym.
- ▶ Takie świadczenie jest przyznawane na czas ograniczony, a warunkiem korzystania z niego jest przestrzeganie regulaminu placówki. Jeżeli osoba opuszczająca zakład karny spełnia warunki uchwalone przez gminę, może otrzymać mieszkanie komunalne.
- ▶ W rzeczywistości jednak czas oczekiwania na taki lokal jest bardzo długi, gdyż uchwała rady gminy musi określać wysokość dochodów gospodarstwa domowego bądź warunki zamieszkania, które kwalifikują do uzyskania lokalu

Organizacje samorządowe działające na rzecz readaptacji społecznej

- ▶ W przypadku osób opuszczających zakłady karne istotna jest realizacja zadań własnych gminy, a szczególnie prowadzenie i zapewnianie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminy, a tym samym kierowanie tam osób wymagających opieki oraz współpraca z powiatowym urzędem pracy.
- ▶ W zakresie zadań zleconych administracji rządowej, realizowanych przez gminę w stosunku do osób przechodzących readaptację społeczną, wskazać należy przede wszystkim realizację zadań, jakie wynikają z rządowych programów pomocy społecznej i mają na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia.
- ▶ Podobne zadania wynikają z działalności powiatów oraz samorządów wojewódzkich, przy czym podkreśla się dodatkowo konieczność inspirowania i promowania nowych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej.

Organizacje samorządowe działające na rzecz readaptacji społecznej

- ▶ Wszystkie zadania gmin, powiatów i samorządów wojewódzkich wynikają z zadań ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, który nie tylko zleca i analizuje skuteczność pomocy społecznej w podległych placówkach, ale też tworzy koncepcję i określa kierunki rozwoju w obszarze tej pomocy, inspiruje i promuje nowe formy i metody działania oraz szkolenie kadr.

Organizacje pozarządowe działające na rzecz readaptacji społecznej

Szczególną uwagę należy zwrócić na wsparcie oferowane przez organizacje pozarządowe.

Sprowadza się ona do pomocy:

- rzeczowej
- prawnej
- finansowej
- specjalistycznego poradnictwa i terapii

Organizacje pozarządowe działające na rzecz readaptacji społecznej

W całym procesie readaptacji skazanych i pomaganiu im w powrocie do życia na wolności znaczącą rolę pełnią organizacje pozarządowe. Szczególnie kilka z nich wykazuje wzmożoną aktywność w zakresie pomocy byłym więźniom:

- Stowarzyszenie Resocjalizacji, Rehabilitacji i Pomocy Społecznej im. K.Ch. Kofoeda (aktywizacja społeczna i zawodowa skazanych, opuszczających jednostki penitencjarne oraz grup zagrożonych marginalizacją i przestępczością; placówki Stowarzyszenia są również miejscem alternatywnych kar probacyjnych),
- Fundacja „Sławek” (pomoc osadzonym, byłym osadzonym i ich rodzinom; prowadzi rozmaite programy pomocowe, mediacje między skazanymi a ich rodzinami, kursy zawodowe; zatrudnia także byłych skazanych, by ułatwić im powrót na rynek pracy),
- Fundacja Pomocy Wzajemnej „Barka” (zakłada wspólnoty będące miejscami „do życia i pracy”, zwykle są to małe farmy ekologiczne, które same zarabiają na swoje utrzymanie, poprzez prowadzenie działalności gospodarczej),

Organizacje pozarządowe działające na rzecz readaptacji społecznej

W całym procesie readaptacji skazanych i pomaganiu im w powrocie do życia na wolności znaczącą rolę pełnią organizacje pozarządowe. Szczególnie kilka z nich wykazuje wzmożoną aktywność w zakresie pomocy byłym więźniom:

- Katolickie Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie im. Św. Brata Alberta (pomoc byłym więźniom w powrocie do społeczeństwa; prowadzi gospodarstwa pomocnicze, w których pracują byli skazani; pomaga w wyjściu z bezdomności i w usamodzielnieniu się),
- Stowarzyszenie Pomocy Osobom Wychodzącym na Wolność „Emaus” (zakłada wspólnoty, w których żyją i pracują byli skazani po wyjściu z zakładu karnego niemający pracy ani mieszkania),
- Małopolskie Stowarzyszenie „Probacja” (świadczy doraźną pomoc bytową byłym skazanym i ich rodzinom; pośredniczy w poszukiwaniu pracy dla opuszczających zakłady karne),
- Stowarzyszenie Penitencjarne „Patronat” (niesie pomoc duchową, materialną i prawną osobom pozbawionym wolności, zwolnionym z zakładów karnych oraz ich rodzinom).

Podmioty udzielające pomocy postpenitencjarnej

*Skuteczna pomoc postpenitencjarna, powinna wy pływać jednocześnie z wielu
źródeł.*

- ▶ Przedstawione wyżej podmioty działają w sposób niezależny i udzielają pomocy postpenitencjarnej oraz planują ją wyłącznie w zakresie swoich wytycznych, wynikających z ustaw, rozporządzeń czy też założeń statutowych.

Podsumowanie

System pomocy postpenitencjarnej

Służba więzienna

Realizowana przez zakłady karne i areszty śledcze - w okresie do 6 m-cy przed przewidywanym terminem zwolnienia. Istotną rolę spełniają wychowawcy ds. postpenitencjarnych

Służba kuratorska

Kuratorzy sądowi + niektóre zadania również kuratorzy społeczni. Realizowana poprzez sądy okręgowe i sądy rejonowe.

Pomoc społeczna

Na poziomie powiatów pomoc realizowana przez powiatowe centra pomocy rodzinie, na poziomie gmin przez gminne i miejskie ośrodki pomocy społecznej. Istotną rolę spełniają pracownicy socjalni.

Rynek pracy

Powiatowe urzędy pracy. Istotną rolę spełniają doradcy zawodowi.

+ pozarządowe organizacje

Podmioty udzielające pomocy postpenitencjarnej

***Działalność w zakresie pomocy postpenitencjarnej jest zaliczana do kategorii
zachowań prospołecznych***

- ▶ Aktywność taka ma zapewnić optymalizację funkcjonowania, pomoc w zakresie readaptacji społecznej drugiego człowieka. W ten sposób jest budowana określona więź społeczna jako jedna z podstawowych zmiennych procesu resocjalizacji osadzonych. Skazani, którzy obecnie odbywają karę pozbawienia wolności mają nie tylko wrócić do społeczeństwa, ale jeszcze tak funkcjonować, by nie narazić się na powrót do zakładu karnego
- ▶ Rozluźnienie bądź zerwanie więzi, jakie istnieją pomiędzy więźniem a środowiskiem zewnętrznym, potęguje trudności w odnalezieniu się w społeczeństwie po opuszczeniu zakładu karnego.

Podmioty udzielające pomocy postpenitencjarnej

*Działalność w zakresie pomocy postpenitencjarnej jest zaliczana do kategorii
zachowań prospołecznych*

- ▶ Izolacja penitencjarna, w szczególności, faktycznie pogłębia jego poczucie wykluczenia.
- ▶ Niejednokrotnie brak odpowiedniego wsparcia prowadzi do powrotu na drogę przestępstwa. **Dlatego pomoc postpenitencjarna wpływa na stopień realizacji celu kary pozbawienia wolności, czyli powstrzymanie się przez skazanego od powrotu do przestępstwa po wyjściu na wolność**
- ▶ Proces odbudowywania uprzednio zerwanych więzi jest bardzo trudny, dlatego też dbanie o już istniejące, podtrzymywanie czy rekonstruowanie ich w społeczeństwie w pożądanym kierunku stanowi naczelne zadanie służb penitencjarnych i systemu pomocy społecznej.

Podmioty udzielające pomocy postpenitencjarnej

***Działalność w zakresie pomocy postpenitencjarnej jest zaliczana do kategorii
zachowań prospołecznych***

- ▶ Pomoc postpenitencjarna jest coraz bardziej znaczącym elementem polityki penitencjarnej, a przygotowanie do zwolnienia jest niewątpliwie jej ważną częścią wykonania wyroku
- ▶ Pomoc postpenitencjarna opiera się na współdziałaniu administracji więziennej z organizacjami społecznymi, które pomagają w sprawach socjalnych, w szukaniu pracy i mieszkania
- ▶ Polskie rozwiązania prawne w zakresie pomocy postpenitencjarnej przystają do standardów międzynarodowych w tej dziedzinie i w nowoczesny sposób regulują zagadnienia niesienia pomocy postpenitencjarnej zarówno przez instytucje i organizacje rządowe, jak i pozarządowe.